

KONGRESY, KONFERENCJE, SYMPOZJA

Aleksandra Pawłowska

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA IERiGŻ-PIB PT. „STRATEGIE DLA SEKTORA ROLNO-ŻYWNOŚCIOWEGO – DYLEMATY ROZWOJU”

[**słowa kluczowe:** Program Wieloletni, Wspólna Polityka Rolna, strategia, sektor rolno-żywnościowy, producenci rolni]

Streszczenie

W opracowaniu przedstawiono przebieg międzynarodowej konferencji pt. „Strategie dla sektora rolno-żywnościowego i obszarów wiejskich – dylematy rozwoju”, zorganizowanej w dniach 19-21 czerwca 2017 r. przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy. Podczas konferencji przedstawiono wyniki badań prowadzonych przez pracowników Instytutu w ramach Programu Wieloletniego na lata 2015-2019. Wśród uczestników znaleźli się reprezentanci zarówno krajowych, jak i zagranicznych instytutów naukowo-badawczych, uczelni wyższych, praktyki gospodarczej czy świata polityki.

* * *

W dniach 19-21 czerwca 2017 r. w Licheniu Starym odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa pt. „Strategie dla sektora rolno-żywnościowego – dylematy rozwoju”. Konferencję zorganizowano w ramach Programu Wieloletniego 2015-2019 pt. „Rolnictwo polskie i UE 2020+. Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje”. Organizatorem konferencji był Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie.

Tematyka referatów przedstawionych podczas konferencji skupiona była wokół rozważań o charakterze normatywnym o Wspólnej Polityce Rolnej. Starano się odpowiedzieć na pytania dotyczące wyzwań stojących przed naukami ekonomicznymi wobec wielkich zmian we wszystkich sferach życia na całym świecie, które należałoby rozpoznać, wyjaśnić i opisać ich przypuszczalne konsekwencje. Kluczową kwestią była jednakże refleksja nad możliwością opracowania teore-

tycznych podstaw wyboru strategii na przyszłość. Stąd też, celem przyświecającym uczestnikom konferencji była próba zdefiniowania przyszłych celów i zasad polityki w sektorze rolno-żywnościowym.

Z powyższymi pytaniami zmierzili się prelegenci konferencji oraz osoby biorące udział w dyskusji. W sesjach konferencji wzięło udział ponad 120 uczestników z kraju i zagranicy. Do Lichenia Starego przybyli przedstawiciele instytutów naukowo-badawczych, uczelni wyższych, administracji publicznej, świata polityki, doradztwa rolniczego, sektora bankowego i ubezpieczeniowego, organizacji branżowych oraz praktyki gospodarczej.

I dzień konferencji

Konferencję zainaugurował wykład prof. Andrzeja Kowalskiego (dyrektora IERiGŻ-PIB) oraz prof. Włodzimierza Rembisa, pt. „Strategia rozwoju rolnictwa a instytucje selekcji oraz integracji”. W wystąpieniu podkreślono, iż teoretyczną koncepcją i bazą strategii jest identyfikacja instytucji (mechanizmów) selekcji i integracji. Jako instytucje selekcji rozumie się stosowanie w odniesieniu do rolnictwa mechanizmu rynkowego, konkurencji i równowagi, wybór przez producentów działalności maksymalizujących ich cele ekonomiczne, a także realizację wynikających z tego podstaw teoretycznych, opartych na mikroekonomii. Za instytucje integracji przyjmuje się z kolei stosowanie takiej polityki, która integruje cele mikroekonomiczne z ogólnymi, co zapewniać ma rozwój zrównoważony środowiskowo i społecznie, jak i wielofunkcyjność wsi i rolnictwa, w których oprócz działalności ściśle ekonomicznej ważną funkcją jest „dostarczanie” także dóbr publicznych.

Kolejnym było wystąpienie prof. Renaty Grochowskiej pt. „Reforma czy *status quo*? Preferencje państw członkowskich wobec budżetu rolnego po 2020 roku”, podczas którego przedstawiono analizę i prognozy zmian Wspólnej Polityki Rolnej. Zwrócono uwagę, iż w nowej perspektywie budżetowej polityki UE, która będzie obejmowała lata 2021-2027 będą zapewne duże zmiany. Obecnie prowadzone są prace nad kształtem polityki i budżetem. Przewiduje się, że *Brexit* nie spowoduje zmniejszenia ogólnego budżetu unijnego, natomiast wydarzenia polityczne i sytuacja ekonomiczna wymuszą zmiany struktury tego budżetu. Traktowane w sposób uprzywilejowany polityka rolna i polityka spójności tracą znaczenie priorytetowe. Najważniejsze będą problemy migracji i bezpieczeństwa, co spowoduje zmiany proporcji w unijnym budżecie. Najnowsze koncepcje przyszłej polityki przewidują duże zróżnicowanie i powstanie tzw. „Unii dwóch prędkości”.

Kontrowersyjnym tematem w negocjacjach jest wysokość unijnego budżetu oraz bilans wpłat i wypłat. W pracach nad przyszłym budżetem wyraźnie zarysowują się dwie strategie – ustępstw i konfrontacji. W pierwszej, beneficjenci budżetu deklarują zgodę na jego obniżenie w zamian za zachowanie istotnych dla nich polityk, natomiast płatnicy netto są zwolennikami kontynuowania transferów na rzecz istotnych dla beneficjentów polityk w zamian za cięcia budżetu. W strategii konfrontacji beneficjenci netto próbują z kolei zachować *status quo*.

W ramach trzeciego wykładu prof. Szczepan Figiel przedstawił referat pt. „Megatrendy we współczesnej gospodarce światowej”, omawiając konsekwencje globalizacji i jej przewidywane kierunki. Podczas wystąpienia stwierdzono nieodwracalność procesu tworzenia się globalnego rynku, któremu towarzyszy wiele nowych zjawisk ekonomicznych i społecznych. Obserwuje się m.in. wzrost przedsiębiorczości społeczeństw (szczególnie w Azji), a przede wszystkim – nieznaną dotąd w takim stopniu – aktywizację kobiet na rynku pracy. W jeszcze szybszym tempie niż dotychczas zmienia się struktura osiedleńcza – w wyniku urbanizacji powstają ogromne aglomeracje miejskie. Według przewidywań, w 2030 r. zamieszka w nich 60%, a za kolejne 20 lat aż 72% ludności. Prognozuje się, że ogólna liczba ludności świata osiągnie 9,725 mld osób w 2050 r. Pomimo, iż według badań ekonomistów z roku na rok rośnie światowy PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca, istnieją regiony zacofane, obszary ubóstwa i ciągle jeszcze głodu. Wzrasta znaczenie handlowej wymiany międzynarodowej i przepływu kapitałów. Pojawiają się równocześnie konsekwencje społeczno-ekonomiczne, takie jak zmiany popytu na żywność (będą powstawały nowe, duże centra produkcji żywności i konsumpcji), konieczność rozwoju nowych źródeł energii czy rosnące znaczenie ochrony zdrowia.

Kolejnym wystąpieniem był referat prof. Józefa St. Zegara pt. „Strategiczne dylematy polityki wobec wsi i rolnictwa w Polsce”. Podczas wykładu zwrócono uwagę na kwestię zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich oraz odnoszące się do niej bezalternatywne cele społeczne, takie jak: bezpieczeństwo żywnościowe, środowisko oraz cele wyboru politycznego (witalność wsi, gospodarstwa rodzinne). Wskazano, iż rynek samoistnie nie zapewnia urzeczywistnienia koncepcji zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, bowiem przyczynia się do tego, iż produkcji rolniczej towarzyszy wytwarzanie ujemnych efektów zewnętrznych w nadmiarze, a efektów dodatnich w niedobrze. Urzeczywistnianie koncepcji zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich wymaga zatem prowadzenia polityki, która nie psułaby tego z czym rynek sobie dobrze radzi, ale wyrażała również preferencje społeczne.

Podczas pierwszego dnia konferencji swoje referaty wygłosili również: PhD Szabolcs Biró, PhD János Sávolgy i PhD Norbert Potori (wystąpienie pt. „Zna-

czenie gospodarcze WPR dla produkcji rolnej na Węgrzech i jej konsekwencje po 2020 roku”), PhD Marie Pechrová, Prof. Tomáš Doucha i MSc Ondřej Chaloupka (wystąpienie pt. „Obecne wsparcie inwestycji w czeskich gospodarstwach rolnych i ich przewidywana przyszłość w ramach WPR po 2020 roku”), MSc Ovidija Eičaitė i PhD Vida Dabkiene (wystąpienie pt. „Strategie dla sektora rolno-żywnościowego i obszarów wiejskich – dylematy rozwoju”) oraz PhD Vasyl D. Zalizko (wystąpienie pt. „Realizacja strategii „Błękitnego Oceanu” w sektorach rolnych w Polsce i na Ukrainie: stan obecny, możliwości i perspektywy rozwoju”).

II dzień konferencji

Podczas drugiego dnia konferencji swój referat pt. „Modele i kierunki rozwoju żywnościowych łańcuchów dostaw” wygłosił prof. Sebastian Jarzębowski. W wystąpieniu zaznaczono, iż jedną z kluczowych przesłanek funkcjonowania agrobiznesu jest produkcja i dystrybucja żywności. Drogę i zasady przepływu żywności od rolnika do konsumenta określają ogniwa agrobiznesu, które kształtują łańcuch żywnościowy. Mimo znacznych przeobrażeń, polski sektor rolno-spożywczy podlega kolejnym wyzwaniom. Akcesja do Unii Europejskiej, umowy o wolnym handlu z Kanadą, USA to z jednej strony dostęp do rynku, z drugiej – ekspozycja na konkurencję ze strony pozostałych państw. W tym kontekście istotnym obszarem rozwoju sektora rolno-żywnościowego może okazać się współpraca w łańcuchu dostaw, rozumiana jako systemowe koordynowanie działaniami przemieszczania i składowania towarów, jak również związana z nimi informacją. Praktyki integracyjne w ramach łańcucha dostaw uwzględniają między innymi: utworzenie relacji z partnerami zewnętrznymi, współpracę z podwykonawcami (stronami trzecimi), różne formy integracji, współpracy, organizacji, umów długoterminowych lub tworzenia partnerstw symbiotycznych. Te różne formy współpracy występujące w łańcuchach dostaw mogą prowadzić do zwiększenia bezpieczeństwa żywności dla konsumentów, prowadzić do poprawy efektywności łańcucha, utrzymania lub poprawy zaangażowanych zasobów środowiskowych, społecznych i gospodarczych.

Kolejnym było wystąpienie prof. Danuty Kołodziejczyk pt. „Ocena poziomu spójności terytorialnej pod względem infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich w porównaniu z miastami”. Kategoria (pojęcie) spójności terytorialnej jest ujmowana w różny sposób w dokumentach strategicznych UE (na poziomie europejskim), a inaczej na poziomie krajowym. Z perspektywy europejskiej koncepcja spójności terytorialnej dotyczy raczej wyrównywania poziomu rozwoju po-

między poszczególnymi krajami czy regionami, tj. zbliżenia bądź konwergencji, która wiąże się z wykorzystaniem funduszy spójności. Utrzymywanie się oraz powiększanie zróżnicowania poziomu rozwoju infrastruktury technicznej (polaryzacja) oznacza, iż nie jest to zjawisko przypadkowe i przejściowe, lecz odzwierciedla trwałe tendencje w jej rozwoju. Na tych obszarach nastąpiło bowiem osłabienie spójności terytorialnej w zakresie infrastruktury technicznej. Delimitacja obszarów dyfuzji rozwoju infrastruktury przeprowadzona z wykorzystaniem metody korelacji przestrzennej na poziomie gmin ujawniła, że Warszawa, Poznań, Gdańsk oraz aglomeracja górnośląska są najsilniejszymi ośrodkami dyfuzji rozwoju w skali swoich regionów. Jednocześnie, województwo mazowieckie pozostaje jedynym regionem, w którym występuje znaczna polaryzacja między gminami w obszarze metropolitalnym a położonymi bezpośrednio poza nim. Szczególnie niekorzystana pod względem perspektyw rozwojowych jest sytuacja gmin położonych na peryferiach dużych obszarowo województw. Gminy te nie mają silnych powiązań funkcjonalnych z metropoliami w swoich regionach. Rekomendacje dla polityki spójności nastawionej na stymulowanie dyfuzji rozwoju – zarówno prowadzonej na szczeblu centralnym, jak i regionalnym – powinny dotyczyć zwiększenia potencjału rozwojowego większych miast w Polsce, silnego wsparcia polityki regionalnej specjalnymi instrumentami czy interwencją. Dobór instrumentów wsparcia powinien być zróżnicowany przestrzennie i ściśle dostosowany do specyfiki warunków występujących w regionie, a nawet w gminie.

Podczas drugiego dnia konferencji wystąpili również: prof. Masahiko Gemma i prof. Szczepan Figiel (wykład pt. „Znaczenie polityk różnicujących produkty rolne i rynki żywnościowe dla zwiększania korzyści producentów i konsumentów”), prof. Csaba Jansik (wykład pt. „Konkurencyjność łańcuchów dostaw żywności – badanie porównawcze Niemiec, Danii, Szwecji i Finlandii”), PhD Maire Nurmet i PhD Kristiina Reidla (wykład pt. „Działania na rzecz zrównoważonego rozwoju w gospodarstwach mleczarskich państw nadbałtyckich”), prof. Věra Majerová, Ing. Jiří Sálus i Ing. Petera Juránková (wykład pt. „Spójność społeczna, zmiany w społeczeństwie wiejskim i stabilność sektora rolnego w Republice Czeskiej”), PhD Ing. Marián Tóth, PhD Ing. Ivan Holúbek, PhD Ing. Tomáš Rábek, PhD Ing. Zuzana Strápeková i doc. PhD Ing. Peter Serenčes (wykład pt. „Dlaczego dominują duże gospodarstwa i trwa walka o obszary wiejskie na Słowacji?”) oraz doc. PhD Julia Doitchinova, doc. PhD Hristina Harizanova-Bartos i doc. PhD Albena Miteva (wykład pt. „Restrukturyzacja produktów rolnictwa bułgarskiego – dylematy i kierunki strategiczne”).

III dzień konferencji

Podczas trzeciego dnia konferencji sesję rozpoczęto wystąpieniem dra Piotra Szajnera pt. „Strategiczne aspekty rozwoju sektora cukrowniczego w Polsce po reformie regulacji rynkowych w 2017 r.”. Stwierdzono, iż zmiana regulacji na rynku cukru spowoduje duże zmiany funkcjonowania branży, zmieni się bowiem natężenie sił konkurencji. Niepewne będzie również wsparcie uprawy buraków cukrowych płatnościami związanymi z produkcją. Sytuacja rynkowa będzie w dużej mierze determinowana przez koniunkturę na rynku światowym. Długoterminowy spadek światowych cen cukru do 250 EUR/t spowoduje głębokie zmiany strukturalne w polskim cukrownictwie. Konieczne będą dalsze procesy modernizacyjne i poprawa efektywności, której celem powinna być koncentracja uprawy, a w rezultacie rosnące efekty skali (np. redukcja kosztów) czy dywersyfikacja działalności gospodarczej przemysłu cukrowniczego (np. rafinacja cukru surowego, wtórne przetwórstwo żywności, energia odnawialna).

W referacie pt. „Jak stworzyć dobrą strategię rozwoju sektora rolno-żywnościowego?” dr Barbara Wieliczko przedstawiła sposób budowania strategii według zasad *backcastingu*. Metoda ta sprawdza się najlepiej w przypadku złożonych problemów, dotyczących wielu sektorów oraz różnych poziomów społeczeństwa, istnienia potrzeby zasadniczych zmian w dotychczasowym funkcjonowaniu czy gdy znaczny wpływ na występowanie problemu mają efekty zewnętrzne, z którymi nie radzi sobie rynek. Zorientowany na cel *backcasting* koncentruje się na rozwijaniu i analizie obrazów spełniających cele, które są skwantyfikowane. W *backcastingu* zorientowanym na ścieżkę rozwoju ściśle określenie celów jest z kolei mniej istotne, natomiast koncentruje się na tym, jak doprowadzić do postulowanej zmiany i jakie instrumenty należy wykorzystać. Głównym celem *backcastingu* zorientowanego na działania jest stworzenie strategii działania, jednocześnie koncentrując się na tym, kto mógłby doprowadzić do tej zmiany. *Backcasting* bazujący na uczestnictwie przybiera formę twórczych warsztatów, w których uczestniczą różne grupy interesariuszy. *Backcasting* zorientowany na praktykę i bazujący na uczestnictwie wykorzystuje natomiast *backcasting* bazujący na uczestnictwie, a jego celem jest przełożenie analizy z poziomu środowiska czy technologii na język konkretnych zachowań społecznych. Chcąc zatem odpowiedzieć na pytanie, jak stworzyć dobrą strategię rozwoju sektora rolno-żywnościowego, należy – po pierwsze – ustalić punkt, do którego powinno się dojść, określając go najlepiej w oparciu o opinie i potrzeby różnych grup interesariuszy. Po drugie, należy wyznaczyć uwarunkowania realizacji wizji. Po trzecie, należy określić ścieżki dotarcia do wyznaczonego

punktu. Po czwarte zaś, należy wybrać ścieżkę, która jest optymalna z punktu widzenia dostępnych zasobów.

Podczas ostatniego dnia konferencji swoje referaty wygłosili również: PhD Cecilia Alexandri, PhD Lucian Luca, PhD Iuliana Ionel i PhD Mariana Grodea (wystąpienie pt. „Możliwość osiągnięcia samowystarczalności w produkcji mięsa w Rumunii w perspektywie długoterminowej”), prof. Drago Cvijanović, MSc Durdica Jojić Novaković i PhD Zeljko Vojinović (wystąpienie pt. „Przemysł winiarski jako źródło wzrostu i rozwoju obszarów wiejskich”), MSc Alen Mujčinović, PhD Aleksandra Nikolić i MSc Mirza Uzunović (wystąpienie pt. „Niewielkiej skali gospodarstwa ekologiczne – źródło wzrostu w sektorze rolno-żywnościowym Bośni i Hercegowiny”), PhD Bozhidar Ivanov i PhD Emilia Sokolova (wystąpienie pt. „Rola rolnictwa w dochodach i zatrudnieniu na obszarach wiejskich w Bułgarii”) oraz Ing. PhD Marie Trantinová, Ing. Ivana Darmovzalová, Ing. Michal Brokl i Jan Ausfircir (wystąpienie pt. „Potencjał cech krajobrazu dla wdrażania bezpośrednich płatności za zazielenienie w rolnictwie czeskim”).

* * *

W podsumowaniu stwierdzono, że Wspólna Polityka Rolna UE jest wielkim, dziejowym osiągnięciem, które mimo porażek w niektórych dziedzinach zapewniło rozwój produkcji żywności, obszarów wiejskich i rosnący udział w światowym handlu żywnością. Do realizacji tej polityki stosowane były różnorodne, często zmieniające się, instrumenty regulacji produkcji oraz ochrony wewnętrznego rynku unijnego. Subwencje i dopłaty unijne pomagają nie tylko rolnikom, przemysłowi spożywczemu i konsumentom, a także są przeznaczane na rozwój obszarów wiejskich, ochronę środowiska naturalnego itd. Szczególnie pozytywne skutki miała WPR dla „nowych” krajów unijnych, umożliwiając im przemiany ustrojowe i modernizacyjne, a także rozwijanie ekonomicznych związków z państwami Wspólnoty Europejskiej. WPR w przyszłej perspektywie będzie miała inne cele strategiczne a przeznaczane na nią środki będą mniejsze niż dotychczas. Jak podkreślono, niektóre kraje mają już zaawansowane projekty dostosowania się do nowej sytuacji. Debata na te tematy i możliwość skorzystania z różnych doświadczeń i rozwiązań przedstawianych przez środowiska naukowe miała szczególną wagę i znaczenie naukowo-użyteczne.